

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2024/2025-39)

24 MART DÜNYA TÜBERKÜLOZ (VEREM) GÜNÜ (2025)

Tüberküloz (verem hastalığı), Türkiye’de ve dünyada sık görülmesi, toplumda hızlı yaygınlaşması ve ciddi sağlık sorunlarına neden olması yönüyle önemli bir halk sağlığı sorunudur. Bu hastalık, her yıl 10 milyon kişiyi etkilemekte ve 1 milyondan fazla ölüme neden olmaktadır.¹ Dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birinin hayatının bir döneminde tüberküloz bakterisiyle karşılaştığı tahmin edilmektedir. İstatistiklere göre dünyada 2023 yılında 10,8 milyon insan tüberküloz hastalığına yakalanmıştır. Bu sayının 6 milyonunu erkekler, 3,6 milyonunu kadınlar ve 1,3 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. Yine 2023 yılında toplam 1,25 milyon kişi tüberküloz nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Vakaların ve ölümlerin %80’inden fazlasını düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşayan insanlar oluşturmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) rakamlarına göre 2023’te en fazla yeni tüberküloz vakası Güneydoğu Asya Bölgesi’nde (%45) görülmüştür. Bunu Afrika Bölgesi (%24) ve Batı Pasifik Bölgesi (%17) takip etmiştir.² Tüberkülozun dünyadaki insidansı 100.000’de 134 iken Türkiye’de 100.000’de 11,02’dir. Türkiye’de 2023 yılında 9.408 yeni vaka tespit edilmiştir.³

Tüberküloz mücadelesi ülkemizde ve dünyada uzun yıllardır devam etmektedir. Türkiye’de bu mücadele yüz yılı aşkın bir süredir verem savaşı adıyla anılmaktadır. Türkiye’de verem savaşı ile ilgili ilk rehber 1932 yılında basılmıştır. Tüberküloz ve ilişkili sağlık sonuçlarının önlenmesi amacıyla yürütülen “Ulusal Tüberküloz Kontrol Programı” dünyadaki bilimsel gelişmeler izlenerek sürekli yenilenmektedir.⁴

Tüberküloz, mikobakteri adı verilen bakterilerden kaynaklanmaktadır.⁵ İnsanlarda görülen tüberküloz vakalarının çoğundan “*Mycobacterium Tuberculosis*” bakterisi sorumludur. *Mycobacterium bovis* gibi diğer mikobakteriler de insanlarda tüberküloz hastalığına neden olabilmektedir.⁶ Tüberküloz hava yoluyla kişiden kişiye bulaşabilen bir hastalıktır. Aktif olarak akciğer veya solunum yolu tüberkülozu olan bir kişi öksürdüğünde veya konuştuğunda tüberküloz mikropları havaya karışmaktadır. Bu mikroplar ortama bağlı olarak birkaç saat havada kalmaktadır. Tüberküloz mikroplarının, dış mekanlara göre kapalı alanlarda veya hava dolaşımının zayıf olduğu diğer yerlerde (yurt ve hapisaneler vb) bulaşma olasılığı daha yüksektir. Kişiler bu mikropları soluyabilir ve mikropla enfekte olabilir.⁷

Diyabet, HIV (AIDS), kanser gibi bazı ek sağlık sorunları olan veya kullanılan ilaçlar nedeniyle bağışıklık sistemleri zayıflamış kişilerde, tüberküloz mikrobu ile karşılaştıktan kısa bir süre sonra (haftalar içinde) tüberküloz hastalığı gelişme riski daha yüksektir. 2023 yılında tüberküloz nedeniyle ölenlerin 161.000’i ek olarak HIV hastalığı taşıyan bireylerdir. Ayrıca yetersiz beslenmek, tütün kullanımı, alkol tüketimi olan kişiler, bebek ve çocuklar daha yüksek risk altındadır.⁸

¹ Immunization, Vaccines and Biologicals-WHO-[İnternet]- <https://www.who.int/teams/immunization-vaccines-and-biologicals/diseases/tuberculosis> Erişim:20.03.2025

² Tuberculosis- WHO-[İnternet]- <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tuberculosis> Erişim:20.03.2025

³ Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2023- T.C. Sağlık Bakanlığı [İnternet] <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/50500/0/siy202307032025pdf.pdf> Erişim: 17.03.2025

⁴ TÜBERKÜLOZ TANI VE TEDAVİ REHBERİ- T.C. Sağlık Bakanlığı -[İnternet]- https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/tuberkuloz-db/Dokumanlar/Rehberler/Tuberkuloz_Tani_ve_Tedavi_Rehberi.pdf Erişim:20.02.2025

⁵ Global tuberculosis report-WHO-[İnternet]- <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/379339/9789240101531-eng.pdf?sequence=1> Erişim:16.03.2024

⁶ Causes Tuberculosis-CDC-[İnternet]- <https://www.cdc.gov/tb/causes/index.html> Erişim:22.03.2025

⁷ Risk Factors Tuberculosis-CDC-[İnternet]- <https://www.cdc.gov/tb/risk-factors/index.html> Erişim:22.03.2025

⁸ Tuberculosis- WHO-[İnternet]- <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tuberculosis> Erişim:20.03.2025

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2024/2025-39)

Tüberküloz genellikle akciğerlerde hastalık oluşturmak ile birlikte beyin, böbrek veya kemik gibi vücudun diğer bütün kısımlarını da etkileyebilmektedir. Tüberküloz, aynı anda hem akciğer hem de lenf düğümleri gibi vücudun birden fazla kısmını da etkileyebilmektedir. Tüberküloz mikroplarıyla enfekte olma 2 farklı şekilde sonuçlanabilmektedir. Birinci durum aktif tüberküloz hastalığı iken ikincisi ise hastalığa henüz dönüşmemiş inaktif (latent) tüberkülozdur. Tedavi edilmeyen inaktif tüberkülozlu kişilerde aktif tüberküloz hastalığı gelişebilir. Bu nedenle inaktif tüberkülozu olan bir kişiyi tedavi etmek aktif tüberküloz hastalığını önlemede önem taşımaktadır.⁹ Verem hastalığı uygun şekilde tedavi edilmezse ölümcül sonuçlar doğurabilmektedir.⁶

Günümüzde tüberküloz, ilaçların uygun kullanımı ve tedaviye uyum sağlandığı durumda başarı ile tedavi edilebilmektedir. Tedavide kullanılan ilaçların etkili olması için 4-6 ay boyunca her gün alınması gerekmektedir. İlaçları erken veya tıbbi tavsiye olmadan bırakmak tehlikelidir. Çünkü bu durum vücuttaki tüberküloz bakterilerinin ilaçlara karşı dirençli hale gelmesine neden olmaktadır. Rutin uygulamada kullanılan ilaçlara yanıt vermeyen tüberküloza "ilaça dirençli tüberküloz" denir ve farklı ilaçlarla tedavi gerektirir.¹⁰

Aktif tüberküloz hastalığı olan kişilerin, tüberküloz mikroplarını diğer insanlara bulaştırmamak için bazı önlemler alması gerekmektedir. Öksürdüğünde ağzı bir mendille kapatmak veya bulaştırıcı olduğu dönemde işe veya okula gitmemek önemlidir. Aktif tüberküloz hastalığı olan kişilerin hastalığı her gün birlikte vakit geçirdikleri kişilere bulaştırma olasılığı daha yüksektir. Buna aile üyeleri, arkadaşlar ve iş arkadaşları veya okul arkadaşları gibi yakın çevredeki kimseler dahildir.⁶

Toplumları tüberkülozdan ve olumsuz sağlık sonuçlarından korumak için yapılması gerekenler dört ana başlık altında toplanabilir. Bunlar;

- Tüberkülozlu hastaların etkin şekilde tedavisi,
- Koruyucu ilaç tedavisi,
- Henüz enfekte olmamış çocukluk yaş grubundaki bireylerin BCG aşısı ile korunması,
- Tüberküloz bulaşmasının önlenmesi olarak sıralanabilir.¹¹

BCG aşısı, tüberküloz mikrobunun kanla ve lenfatik sistemle vücutta yayılmasını engeller. Türkiye'de çocuklara BCG aşısı doğumdan 2 ay sonra yapılmaktadır. Aşı, tüberkülozdan kaynaklanan ölümleri önlemekte ve çocukları özellikle ağır geçirilebilecek tüberküloz hastalığından korumaktadır.¹¹

Türkiye'de tüberkülozla mücadele kapsamında hasta kişiler bir form ile il sağlık müdürlüğüne bildirilir. Bu bildirim ile tüberküloz hastalarının Verem Savaş Dispanserlerine (VSD) kayıt olması, tüberküloz hastalığının tedavisinin başlanması, sürdürülmesi, tamamlanması, temaslıların muayenesi, temaslılardan hasta olanların ve koruyucu tedavi gerekenlerin belirlenmesi sağlanır. Bu bildirimler ile tüberküloz hastalarının demografik ve tıbbi bilgileri ile tedavi sonuçları Sağlık Bakanlığı'na raporlanır ve hastalığın ülkemizdeki durumu takip altında tutulur. Bütün hastalar bu form ile bildirimden ardından ücretsiz tedavi hizmetlerinden yararlanmaktadır.¹¹ Bu sayede hastalığın etkin tedavisi mümkün olmakta ve yayılmasının önüne geçilmektedir.

⁹ Treatment Tuberculosis-CDC-[İnternet]- <https://www.cdc.gov/tb/treatment/index.html> Erişim:22.03.2025

¹⁰ Tüberkülozdan Korunma-HSGM-[İnternet]- <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/tuberkulozdan-korunma.html> Erişim:20.03.2025

¹¹ TÜBERKÜLOZ TANI VE TEDAVİ REHBERİ- T.C. Sağlık Bakanlığı -[İnternet]- https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/tuberkuloz-db/Dokumanlar/Rehberler/Tuberkuloz_Tani_ve_Tedavi_Rehberi.pdf Erişim:20.02.2025

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2024/2025-39)

Dünya Sağlık Örgütü, tüberküloz ile mücadeleyi güçlendirmek için ülkeler ve sivil toplumla yakın bir şekilde çalışmaktadır. Mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için devlet kurumları ve diğer sektörlerin katılımı ile tüberkülozun mevcut durumunun izlenmesi ve raporlanması, ilgili araştırmaların teşvik edilmesi, tüberkülozun önlenmesi için uygulanabilir, kanıta dayalı standartlar belirlenmesi olmak üzere stratejiler önermektedir.²

Dünyada ve Türkiye’de önemli bir halk sağlığı sorunu olan tüberküloz hastalığına dikkat çekmek amacıyla her yıl 24 Mart **Dünya Tüberküloz Günü** olarak kabul edilmektedir. Dünyanın en ölümcül bulaşıcı hastalıklarından olan tüberkülozu sona erdirmenin aciliyeti vurgulanmaktadır. **“Evet! Tüberkülozu Bitirebiliriz”** teması çerçevesinde Türkiye’de ve dünyada çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Ülkemizde tüberkülozu bitirme amacıyla yürütülen Ulusal Tüberküloz Kontrol Programının nihai hedefi ise **‘VEREMSİZ BİR TÜRKİYE’** olarak belirlenmiştir.¹²

Görsel <https://www.who.int/campaigns/world-tb-day/2025> dokümanından alınmıştır.¹³

¹² 24 Mart Dünya Tüberküloz Günü (HSGM-Tüberküloz Dairesi Başkanlığı) [internet] <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/haberler-tbc/24-mart-duyena-tueberkueloz-guenuue.html> Erişim:22.03.2025

¹³ World TB Day 2025-WHO- [internet] <https://www.who.int/campaigns/world-tb-day/2025>-Erişim:22.03.2025